

AKADEMICKI KLUB TURYSTYKI KAJAKOWEJ

" BYSTRZE "

Konspekt z przedmiotu :

ARCHITEKTURA

Kurs na

STUDENCKIEGO PRZEWODNIKA TURYSTYKI KAJAKOWEJ

R o k 1 9 8 1 - "Burza"

Klasyfikacja zabytków - podział na grupy.

Klasy:

- 0** : zabytki, ich zespoły o najwyższej wartości artystycznej, historycznej i naukowej, w skali światowej traktowane jako pomniki historii
- I** : zabytki i ich zespoły reprezentujące w skali krajowej swoją wartość w odniesieniu do danego okresu lub rodzaju
 - : zabytki o mniejszej wartości lecz unikalne w skali kraju
 - : zabytki o minimalnej lub żadnej wartości artystycznej ale o dużej wartości historycznej związanej z osobami, wydarzeniami o ogólnonarodowym lub światowym znaczeniu
- II** : zabytki reprezentujące w skali regionu swą wartość artystyczną
 - : zabytki o mniejszej wartości artystycznej ale o istotnej wartości ze względu na zachowanie cech tradycyjnej architektury i budownictwa, na wybitne walory krajoznawcze
 - : zabytki przebudowane w czasach nowszych z zachowaniem dużej części substancji pierwotnych
- III** : zabytki o przeciętnej lub miernej wartości artystycznej
 - : zabytki, które są takiej wartości pozwalającej je zaliczyć do grupy wyższej ale zostały przebudowane w czasach nowszych
 - : zabytki występujące na danym terenie w stosunkowo dużej ilości
- IV** : obiekty, które można by zaliczyć do grup wyższych lecz obecnie są w tak złym stanie technicznym, że wyklucza to ich konserwację i odbudowę
 - : zabytki o minimalnej wartości

2. Charakterystyka stylów.

Styl ROMANESKI 950 - 1250 r.

- Podłoże:** rozwijał się pod wpływem pozostałości kulturowych świata łacińskiego a także kultury bizantyjskiej; czerpał z dorobku wiedzy i rozwoju architektury wschodu
- wielki autorytet kościoła sprawił, że sztuka romańska była prawie wyłącznie sztuką kościelną, architektura została podporządkowana kościołowi /ogromna ilość kościołów/ a zarazem sama podporządkowała sobie inne dyscypliny artystyczne
 - określony charakter wynikał wyraźnie na ukształtowanie sakralnej bryły architektury, jej ówce i wież
 - wielki wzrost roli kościoła

Konstrukcje, technika budowania:

- początkowo wznoszono kościoły jednonawowe, podłużne a następnie trójnawowe bazylikowe o masywnych ścianach
- problem rozwiązania konstrukcji sklepień rozpoczęto od zastosowania pękup drewnianego, później użyto sklepień kolebkowych po wprowadzeniu żaków jarzmowych zatrzymano się na sklepieniu krzyżowym
- główne elementy ścian bocznych nawy głównej: filary główne i drugorzędowe
- kolumny niskie o kształcie cylindrycznym; głowice mają kształt kostki ściśniętej ku dołowi
- w nawach bocznych wprowadzono galerie, ekspozy, okna
- prezbiterium składało się z absydy otoczonej wieżami kaplic
- po zachodniej stronie dwie wieże służące też do celów obronnych
- wejście główne stanowiło bogaty akcent plastyczny
- okna nawiązywały do szyb kami lub witraże

- przecinająca korpus nawa poprzeczna nadaje mi zarys krzyża łacińskiego
- klasyczny typ: bazylika

Materiał budowlany:

- początkowo kamień wapienny, piaskowiec lub granit, w późniejszej romańszczyźnie cegła
- dachy kryte słomą, gontami, grubą dachówką albo blachą ciętą

Budownictwo sakralne:

- typowy układ - bazylika o trzech lub pięciu nawach
- wiele kościołów jednonawowych, po stronie zachodniej wejście z przedsionkiem, od wschodu nawa główna
- liczne kaplice w części prezbiterialnej/wieniec kaplic/
- pod prezbiterium krypty
- wiele kościołów halowych/nawy o różnej wysokości/

Budownictwo mieszkalne:

- zespół rzędów ustawionych budynków mieszkalnych tworzy zabudowę placu lub ulicy
- mieszczalstwo przekształca formę chaty wiejskiej odpowiednio do życia miejskiego,
- powstanie zabudowy piętrowej,
- typ domu o charakterze obronnym.

Dekoracja malarzka i rzeźbiarska:

- w rzeźbie chok motywów geometrycznych, roślinnych i zwierzęcych powrót do postaci ludzkiej,
- malarstwo ścienne wyparło mozaiki,
- bogato rzeźbione głowice kolumn i portali,

Inne cechy:

przewaga budowli kościelnych, masywność, zwartość, wieloczołowość budowli.

Niektóre zabytki:

bazylika św. Marka, katedra w Pizie, baptysterium przy katedrze Santa Maria del Fiore we Florencji;
Polska: kościół św. Andrzeja w Krakowie, opactwo w Wąchocku.

GOTYK 1250- 1500 r.

Podłoże: architektura gotyku wyrasta na podłożu sztuki romańskiej. Duże znaczenie miały wojny krzyżowe, gdyż pomiędzy uczestnikami wytworzyła się wspólnota duchowa łącząca ich pomimo różnego pochodzenia.

Wyprawy krzyżowe dały okazję do zapoznania się z wysoko rozwiniętą kulturą wschodu, która z kolei wywarła wpływ na ukształtowanie się typowego dla gotyku ostrożku.

Konstrukcje i technika budowania:

- w wyniku zastosowania ostrego łuku i sklepienia krzyżowo-żebrowego charakterystyczne cechy gotyku; strzelistość i przewaga otworów nad murem, obfita dekoracja dążąca do wyłamania się z form architektonicznych, oddzielenie od schematów geometrycznych
- przewaga elementów pionowych, udoskonalenie techniki sklepienia /sklepienia gwiaździste, kryształowe/
- dekoracyjne laskowanie okien wypełnionych okrągłymi witrażami
- portale zmniejszające się do wewnątrz /wyraźna głębia/
- rozwój budowli bazylikowych i halowych dzięki zastosowaniu szkieletowego systemu konstrukcji
- zwrócenie z dodawaniem do siebie poszczególnych części budowli
- lekkość mała masa ścian, wielkie przeszklone otwory

- zasada konstrukcji polegała na zespoleniu trzech elementów: sklepienia krzyżowo-żebrowego, łuku ostrego, systemu pól
- kolumna wolno stojąca występowała rzadko

Detale architektoniczne:

- łuki oporowe, wimpergi, mansardy, pinakle, sterczyny, baldachiny

Materiał budowlany:

- kamień ciosowy, w Europie Północnej często wypalana, nietynkowana

Budownictwo sakralne:

- Kościoły nadal trójnawowe, bazylika lub hala o dość krótkich ramionach transeptu /nawa poprzeczna/
- od wschodu długie prezbiterium
- zaprzeczano obudowania głównego korpusu mniejszymi bryłami
- liczba portali odpowiada liczbie naw
- ogromne okna wypełnione witrażami

Zdobnictwo:

kolumny, portale i szczyty wież bogato zdobione, ściany pokryte freskami

Miasta:

- duży rozwój budownictwa świeckiego - zamki, sukienice, ratusze, budowle uniwersyteckie
- ówczesnym tytułem miejskiego był rynek; oprócz rynku tworzono odrębne targowiska /np. dla koni/
- domy mieszkalne wznoszono szczególnie po obu stronach ulic na działkach o niewielkim froncie /na parterze kram kupiecki albo warsztat rzemieślniczy/
- kościoły miały bogate elewacje
- typ domów charakteryzował się obronnością

Budownictwo obronne:

Miasta stanowiły zwarte i starannie skomponowane organizmy otoczone potężnymi murami. Pracek obwarowań strzegły bramy obronne i baszty. Pierwszą linię murów zaczęły się z fortyfikacją polickiego zamku.

Charakterystyczne budowle:

katedra Notre Dame w Paryżu, Pałac Dożów w Wenecji, w Krakowie: Kościół Mariacki, kościół Bożego Ciała, św. Katarzyny, obwarowanie z Barbakanem.

RENESANS 1500 - 1600 r.

Podłoże: okres wielkich przemian w europejskiej kulturze i sztuce.

- powrót do starożytności, uznanie ideałów antycznych za wzór do kształtowania postawy życiowej
- odnalezienie traktatów Witruwiusza o architekturze przywróciło się do upowszechnienia wzorów antycznych
- przełomowym w stosunku do średniowiecza, nawiązywał do wzorów sztuki antycznej a w architekturze do form architektury greckiej i rzymskiej dążąc do znalezienia w stosunku do dzieł sztuki podstaw naukowych /badanie perspektywy, trygonometria/

Konstrukcje:

- nie stworzono nowych systemów konstrukcyjnych, rozwijano wzory rzymskie, bizantyjskie, nawiązując także do gotyckich
- powszechne stosowanie sklepień półkolistych, kolebkowych oraz kopuł
- nowym elementem była latarnia zakończona hełmem i doświetlająca wnętrze
- renesansowe sklepienia uzyskały tzw. lunety
- powierzchnię sklepienia kasetowane lub pokrywane dekoracją gipsową albo malowaną

- pojawiło się sklepienie zwierciadlane
- płaskie stropy urozmaicano kasetonami
- w stropach niezdobnych przybijano deski /sufity /

Forma:

- okno dzielono w środku kolumnką
- drzwi wejściowe dzieliły półkolisty łuk
- boniowano ściany /różnicowano układ ciosów i podkreślano spójny /

Inne cechy: harmonia, szlachetna prostota, rytmiczny podział fasady w pionie na jednakowe fragmenty oddzielone od siebie kolumnkami lub pilastrami, poziomo podział na poszczególne kondygnacje oddzielone gzymsami i arkadami, bogata ornamentacja geometryczna lub roślinna

Budowle świeckie:

- w dziedzinie budownictwa pałacowego wielkie ożywienie
- wielka przejrzystość planu, zmiana i dążenie do wygody
- dziedziniec prostokątny lub kwadratowy otoczony krużgankami
- elewacja frontowa miała układ osiowy.

Budownictwo militarne:

budowanie fortyfikacji ziemnych z wysuniętymi naprzód bastionami, w których umieszczano działa

Budowle sakralne:

układy centralne zostają uznane za najdoskonalsze /centralny punkt planu, wysoko osadzona kopuła /. Wznoszono ich stosunkowo niewiele, częściej budowano kaplice

Materiał budowlany:

w uboższym budownictwie cegła, w monumentalnym kamień

Zdobnictwo: bogaty wystrój renesansowych elewacji, polichromie i stocowanie sgraffitto

Charakterystyczne budowle:

zabudowa Zamosścia, ratusz w Sandomierzu, pałac w Woli Józefowskiej

MANIERYZM- termin odnoszący się do sztuki późnego renesansu w krajach poza Italią, w których był naśladowany /maniera: indywidualny sposób komponowania i odtwarzania dzieł sztuki, na negatywne zabarwienie gdyż oznacza "wtórność" stylu powstałego z nauki powtarzania tych samych kompozycji stosowanych w zrutylnizowany sposób/ mniej lub bardziej dokładny. Zapożyczano tylko niektóre elementy bez wniesienia w istotę jej treści. Odnosi się do dzieł po fazie dojrzalego renesansu a przed uformowaniem się baroku

Cechy charakterystyczne:

dynamizm, niepokój, niezwykłość rozwiązań architektonicznych; dowolne operowanie formami architektury klasycznej; dekoracyjność, wyrafinowanie w detalu, wybujała abstrakcja fantazyjna ornamentyka. Fakturowo i kolorystyczne kontrasty kształtowania i wykończenia powierzchni ścian.

Charakterystyczne budowle:

fasada Lwru w Paryżu, ratusz staromiejski i Wielki Arsenał w Gdańsku, zamek Leszczyńskich w Baranowie Sandomierskim.

BAROK 1650 - 1770 r.

Źródło: styl włoski wywodzący się z dekoracyjnego renesansu. Wielki wpływ na rozwój sztuki miało rozbiście jedności katolickiej przez reformację, w wyniku czego nastąpił podział na kraje katolickie i protestanckie

Najbardziej typowe oblicze miał barok w krajach katolickich gdyż powstanie sztuki barokowej wiązało się z wielkim ruchem kontrreformacji mającej przywrócić jedność Kościoła. Szczegółne zadania wyznaczano sztuce sakralnej; w celu zorganizowania jak najwspanialszych wnętrz przyciągających wiernych i stwarzających szczególnie korzystne warunki kontemplacji, słuchania nauk i udziału w obrzędach.

Konstrukcje:

- rozwijano i kontynuowano osiągnięcia renesansu; — formy zostały takie same: kolumny, pilastry, belkowania lecz różnica polegała na urozmaiceniu niektórych elementów
- kolumny zyskały obejmujące je grube pazy zwane zbrojeniem lub ozdobnie skręcane ich trzony
- pilastry nakładano na siebie kilkakrotnie
- mocno akcentowano obramowania drzwi i okien
- w rzutach wprowadzono kształt elipsy co powodowało konieczność pokrywania takiego planu sklepieniem elipsoidalnym
- dużą rolę zarówno wewnątrz jak i na zewnątrz odgrywał wystrój rzeźbiarski wzorowany na formach klasycznych lecz każdy fragment tak sfobdnie gięto i załamywano jakby materiał nie stanowił żadnego oporu - sprawiało to wrażenie ruchu
- skomplikowane kształty odlewano w gipsie, wycinano szablami lub wykonywano w stiuku /gips z dodatkami kruszonego marmuru/
- wykorzystywano w większym stopniu grę światła i cienia.

Inne cechy:

- przestrzenna przemiana bryły i wnętrza
- monumentalizm, dynamizm, wybujałość form
- bogata ornamentyka budowli
- formy architektoniczne o wyraźnym zaprzeczeniu logiki układów konstrukcyjnych przyjmują charakter rzeźbiarski o fantazyjnej profilowanej linii konturowej
- wiele środków architektonicznych zastąpiono malarstwem lub sztukaterią
- płynność linii, efekty malarskie

Urbanistyka:

stosowano układy o wyraźnie zaznaczonej osi z symetrycznie ukształtowaną wokół niej zabudową wyraźnie podporządkowaną akcentowi głównemu. Wykorzystanie zieleni jako elementu dekoracyjnego. Budowano szereg ogrodnich placów miejskich.

Budownictwo mieszkalne:

- wzniesienie szeregu zabytkowych budowli
- charakterystyczne wielkie wstępy, reprezentacyjne schody, powiązanie widokowe z ogrodem
- budownictwo willowe
- przed domem powstaje reprezentacyjny dziedziniec, wnętrza niesymetryczne
- powstaje typ apartamentu mieszczącego sypialnię, garderobę, klatkę schodową

Zdobnictwo:

ogromna ilość zdobniczych elementów, bogactwo dekoracji, polichromia złoceni, sztukateria, marmury, fantazyjne rzeźbiarstwo

Kościół: również bogato zdobione, często zakończone kopułą, kształt krzyża greckiego / o równych ramionach /

Typowe budowle:

kościół św. Anny w Krakowie, pałac w Wilanowie, pałac Potockich w Łańcucie

ROKOKO

Podłoże: kierunek powstały we Francji traktowany też jako ostatnia faza baroku / inaczej styl Ludwika XVI /. Opanowało przede wszystkim zdobnictwo i wnętrza oraz rzeźbę i malarstwo

Konstrukcje i formy:

- przeważają formy klasyczne i późnobarokowe, bogactwo wyposażenia nie wychodziło na zewnątrz
- elewacje pozostały skromne ze starannie pomyślanymi proporcjami, delikatny detal zdobił okno szczególną dekoracją a piękny rysunek ślusarski balustrad, balkonów, ogrodzeń i krat urozmaicał architekturę
- zamiast reprezentacyjnych budowli wznoszono wille i ozdobne pawilony parkowe
- swoboda, lekkość kompozycji, nieregularność, asymetria w komponowaniu dekoracji
- motywy: ornamenty roślinne z plecionkami, koronkami
- gale podziału ścian pokrywają malowidła lub tkaniny
- kolory: jasno różowy, kości słoniowej, lila, srebro i złoto
- lekkie meble o dekoracyjnych profilach
- płynność, miękkość linii, szerokie stosowanie motywu dekoracyjnego w postaci muszli oraz form przypominających płomień, koczucie grzebienie
- motywy krzaków, wici roślinnych, wodorostów
- we wnętrzach dominowała rzeźba i malarstwo dekoracyjne oraz lustra i porcelana

Zdobnictwo:

- charakterystyczny motyw muszli, girland kwiatów
- fantazyjne i piękne układy z tych elementów
- szczególne osiągnięcia - kompozycje ogrodowe gdzie istotną rolę odgrywały doskonale wiążące z otoczeniem rzeźby i pawilony wzorowane na motywach chińskich
- dominują barwy pastelowe

Budownictwo mieszkalne:

- intymne wnętrza z dopasowanymi harmonijnie meblami, ubraniami i różnymi drobiazgami użytkowymi
- powstaje podział ścian na pola dekoracyjne zwane panneaux
- zamiast pałaców wznosi się niewielkie domy wiejskie, domki na ustroniu / ermitaże / pawilony ogrodowe
- zewnętrzna architektura prosta i drobna
- lekkie, niewielkie podziały, gzymsy słabo akcentowane, fantazyjne ażury, kule w żelazie balustrady
- ściany asymetrycznie podzielone na pola komponowane z sufitem, oknami, drzwiami i lustrami w jedną całość
- pola obramowane złocnymi listwami z rógami zdobionymi drobnymi elementami muszlek i kwiatów
- lekkie meble z całym szeregiem drobiazgów i modnych wyrobów z porcelany

KLASYCYZM 1770 - 1830 r.

Podłoże:

- zainteresowanie formami klasycznymi budzi nowy rozwój archeologii i badań związanych ze sztuką starożytną i odkryciem Herakulum i Pompei
- następuje powrót do prostych i rzeczowych układów klasycznych
- duży wpływ miała sztuka dojrzałego renesansu oraz idee oświecenia
- klasycyzm przypada na okres powstania i rozwoju przemysłu, który w przyszłości miał wpłynąć na zmiany w budownictwie

- dochodzi do głosu mieszczaństwo żądając nowej architektury wygodnej i dającej się wzajemnie stosować

Konstrukcje i formy:

- ideałem jest świątynia klasyczna z kolumnadą
- budynki o różnym przeznaczeniu niezależnie od tego czy był to kościół czy gmach, czy obiekt przemysłowy miały wspólną formę architektoniczną
- przejście do form klasycznych
- detale i wyposażeń wewnątrz stały się prostsze i skromniejsze
- w miejsce fantazyjnych układów wprowadzono linie prostą, koło, czasem elipsę
- sklepienia stopniowo coraz bardziej płaskie, zastępowano je stropami, które zwykle zdobiła dekoracja kasetowa
- elewacje początkowo o formach palladiańskich później otrzymały kolumny, portyki i inne elementy architektury rzymskiej i greckiej

Inne cechy:

- harmonia, umiar, symetria, logiczność kompozycji, jasność form
- planowanie zespołów zabudowy o wielkich placach i szerokich arteriach
- formy wczesnego klasycyzmu lekkie i eleganckie, późnego - surowe i monumentalne
- operowanie rzeźbą figuralną i płaskorzeźbą
- zanika wybuśliwość barokowych kompozycji i fantazji rokokowych

Budowle mieszkalne:

- zmienia się rzut budynku mieszkalnego i jego charakter wewnętrzny
- dobrze skomponowana bryła o szerokim i dobrze oświetlonym wnętrzu
- prostota a jednocześnie maksimum wygody
- wnętrza przytulniejsze, funkcję kominka przejmuje piec kaflowy
- urządzenia zapewniające higienę /pierwsze spłukiwane wodą ubikacje/

Typowe budowle:

Luwre w Paryżu, Teatr Wielki w Moskwie, Pałac Łazienkowski, Zamek Królewski w Warszawie

HISTORYCYZM 1850 - 1925 r.

Przejawia się w naśladowaniu form historycznych, wywarł ujemny wpływ na architekturę ponieważ zahamował postęp indywidualnej twórczości. Nietwórczy i eklektyczny kierunek polegający na zaniedbaniu dążeń do stworzenia stylu odpowiadającego aktualnym warunkom historycznym i społecznym oraz na naśladowaniu minionych wielkich stylów w sztuce /neoromantyzm, neogotyka, neobarok/.

Występują dwie charakterystyczne tendencje:

1. Wierne naśladowanie form jakiegoś stylu
2. Przypadkowe i dowolne wiązanie ze sobą dwóch form i motywów dekoracyjnych różnych stylów z decydującą tendencją do ckażkości i przepychu

Charakterystyczne budowle:

Collegium Novum UJ, gmach parlamentu w Budapeszcie

EKLEKTYZM

Podłoże: wzrost ludności miast - uprzemysłowienie i rozwój miast, zmiany zachodzące w życiu i składzie społecznym wpłynęły na zwiększenie liczby budynków, rozwój fabryk, kolei. Jest to kierunek który nie daje twórczych rozwiązań lecz kopiuje wzory epok minionych.

W pierwszej fazie operuje formą gotycką, rzadziej romańską w połączeniu z motywami bizantyjskimi. Druga faza eklektyzm historyczny wysoko ceni wszelkie kopie historycznych stylów a inne piętnuje jako bezstylowe naśladownictwo. Wywołuje to szybkie zrużenie i architekci niejednokrotnie nie trzymają się żadnego stylu, to prostu łączą ze sobą najróżnorodniejsze motywy zestawiając je razem w swobodną malowniczą całość. Architekci w tym okresie czynią mniej lub więcej umiejętnie połączenie kilku stylów w jednym obiekcie, tworząc modny wówczas romantyczny charakter budowli. Konceptcja rozwiązań ograniczająca się do formy stwarza jej rozbieżność z treścią konstrukcji. Określenie eklektyzm używa się w ujemnym znaczeniu.

Typowe budowle :

zabudowa zamków w Sandownierze, gmach Parlamentu w Londynie, Royal Pavilion w Brighton.

SECESJA 1900 - 1914 r.

Kierunek w plastyce wyróżniający się miękkością fantazyjnego układu linii, linealnym zestawem barw, stylizacją szczególnie roślin.

Konstrukcje i formy :

- w architekturze manifestuje odjęcie od historycyzmu, podkreślenie szczeroty materiału, solidność rzemiosła i operuje stosunkowo prostymi bryłami; z czasem wprowadzono ukształtowanie otworów okiennych w postaci podkowy,
- nowość : budowa obiektów biurowych
- swobodna kompozycja form, graficzne traktowanie kształtów
- przewaga płynnych i wijących się linii na słowackach.

Zdobnictwo :

przypadkowe linie, wyrafinowana ornamentyka ze stosowaniem płynnych, wijących się i krzywych linii. Upodabanie do asymetrii, stylizacji i dekoracyjności.

Podłoże :

dążenie do uzyskania syntezy wszystkich sztuk, protest przeciwko eklektycznej dekoracji.

Charakterystyczne budowle :

dom przy ulicy Skłusewskiej w Warszawie, Casa Battlo.

3. Typowy plan i przekrój kościoła. Nazwy charakterystycznych elementów.

KRUCHTA : przestrzeń przy wejściu, przedsionek kościoła, usytuowana przed głównym wejściem; również wyodrębniona część kościoła zwykle pod chórem.

CHÓR MUZYCZNY :

część kościoła przeznaczona dla duchownych śpiewających psalmy i modlitwy. Oddzielona od głównej nawy ścianą przegródą. Pomieszczenie dla organów lub chóru.

NAWA : składowa część świątyni katolickiej zawarta między prezbiterium a kruchtą.

EMFORA : galeria lub trybuna wsparta na filarach, kolumnach, odkryta lub zamknięta budowana w celu zwiększenia użytkowania wnętrza albo wydzielonego pomieszczenia dla określonej grupy osób.

KAPLICA : pomieszczenie z ołtarzem i miejscem dla wiernych wyodrębnione we wnętrzu większej budowli.

PREZBITERIUM :

część kościoła przeznaczona dla duchowieństwa i mieszcząca ołtarz, oddzielona od nawy głównej niewielkim podwyższeniem.

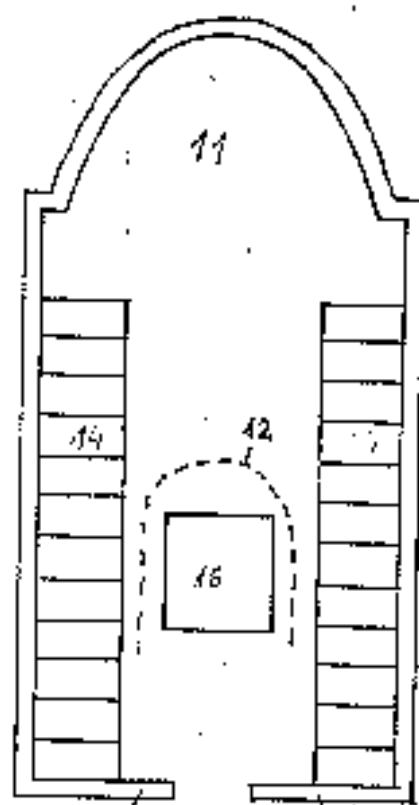
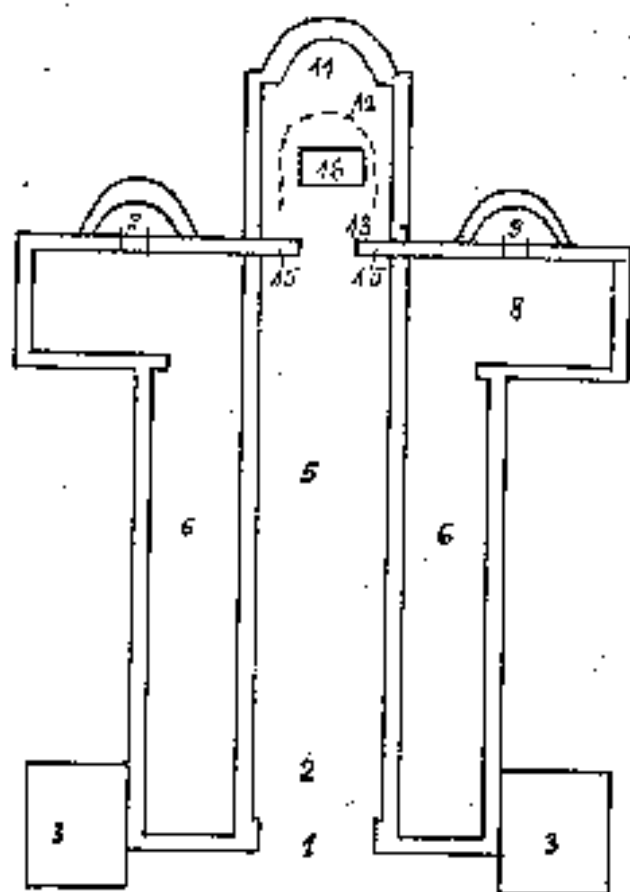
ABSYDA : półkolistą, półkolistą lub wielokątną zamknięcie prezbiterium lub nawy świątyni wyodrębnione lub wkomponowane w bryłę.

OBIEJŚCIE: wąskie przejście obiegające półkolistie prezbiterium za ołtarzem, zazwyczaj na przedłużeniu naw bocznych, oddzielone od prezbiterium murem lub arkadami.

STALLE : drewniane lub kamienne ławy ustawione pod ścianami prezbiterium, przeznaczone dla uczestniczących w nabożeństwie.

LEKTORIUM : drewniana lub murowana ściana oddzielająca w kościołach prezbiterium od nawy i zasłaniająca widok na ołtarz główny; w dolnej partii znajdują się zwykle drzwi, w górnej trybuna dla kaznodziei.

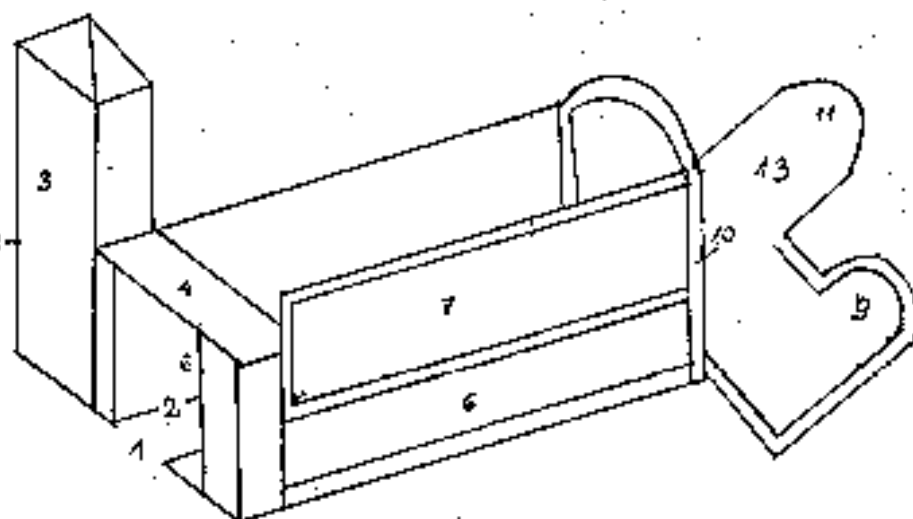
OLTARZ : miejsce składania ofiar kultowych, ustawione na granicy prezbiterium i nawy głównej. Prostota form i prawie zupełny brak zdobnictwa.

13 - prezbiterium

PLAN Kościoła

- 1 - wejście
- 2 - kruchta
- 3 - wieża
- 4 - chór boczny
- 5 - nawa główna
- 6 - nawy boczne
- 7 -empora
- 8 - transept /nawa poprzeczna/
- 9 - kaplica
- 10 - tęcza
- 11 - absyda
- 12 - obejście
- 13 - prezbiterium
- 14 - stalle
- 15 - lektorium
- 16 - ołtarz

PRZEMKROJ Kościoła

A. Typowa fasada gotycka. Główne elementy.

MANSWERK : dekoracyjny element charakterystyczny dla gotyku, służy do wypełnienia ażurowych otworów okiennych. Składa się z elementów geometrycznych: czteroliści i trójliści.

ROZETA : duży otwór okienny w kształcie koła umieszczony w szczycie budynku lub nad portalem; wypełniona bogatą dekoracją o kompozycji koncentrycznej: manderk, witraż, gotyk.

STERCZYNY : smukła, szpiczasta wieżyczka stanowiąca zakończenie gotyckich filarów oporowych, np. pinnakel.

AKWIZON : element dekoracyjny charakterystyczny dla motywów architektury gotyckiej; wieńczący hełmy wież i szczytów, wykonany głównie z kamienia w formie dwu- lub czteroramiennego poka kwiatów, ułożonego na jednej lub kilku kondygnacjach.

CZOSGANKI : / ząbki / detal gotycki ozdoby architektonicznej występujący w formie zwiniętych liści umieszczony na gzymsach, kolumnach, głowicach; element składowy kwateronu. W romańskim występuje na bazach kolumnowych.

WIMPERGI : w gotyckiej architekturze element dekoracyjny, wieńczący okno albo portal. Tęło było wypełnione ażurowym lub ślepym manderkiem, ozdobione ząbkami; szczyt wieńczy kwiaton.

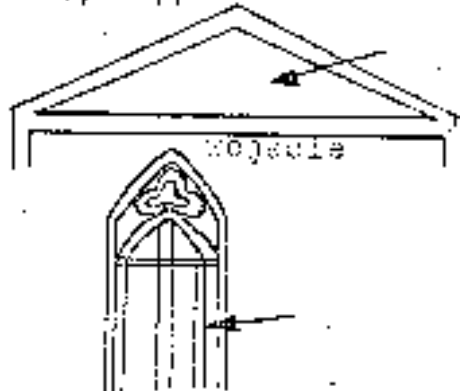
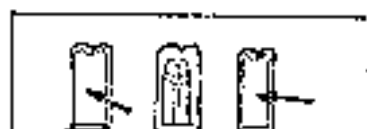
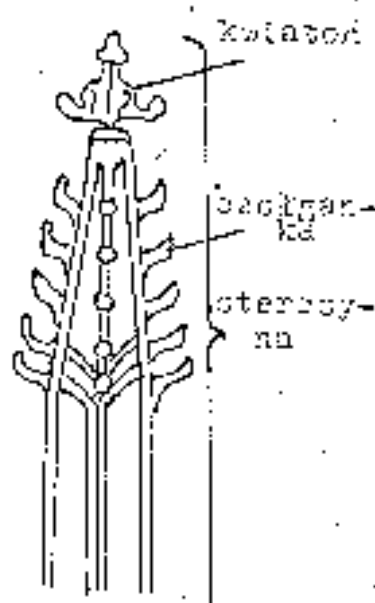
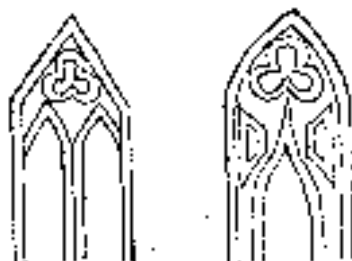
PRZYPCY : pionowy element konstrukcji w postaci filara przyściennego o boku ukośnie ściętym lub uskokowym. Jej zadaniem było wzmożenie ścian lub budynków.

BLENDY : ślepy otwór, pętka wątku w murze o kształcie arkadów lub okna. Stosowano jako element dekoracyjny.

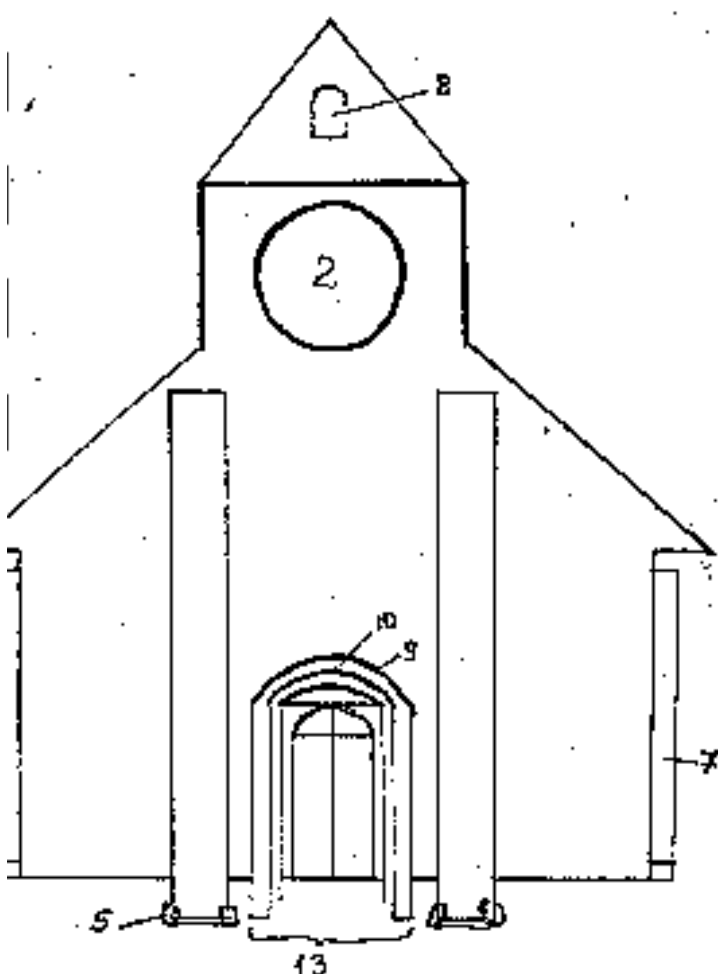
ARCHIWOLTA : łuk dekoracyjny, profilowany lub ornamentowy, obramiający otwór arkady, portalu lub każdego innego.

CYMPANONY : wewnętrzne pole trójkątnego frontonu, gładkie lub wypełnione rzeźbą, mieszczące się w głównej części nad portalem.

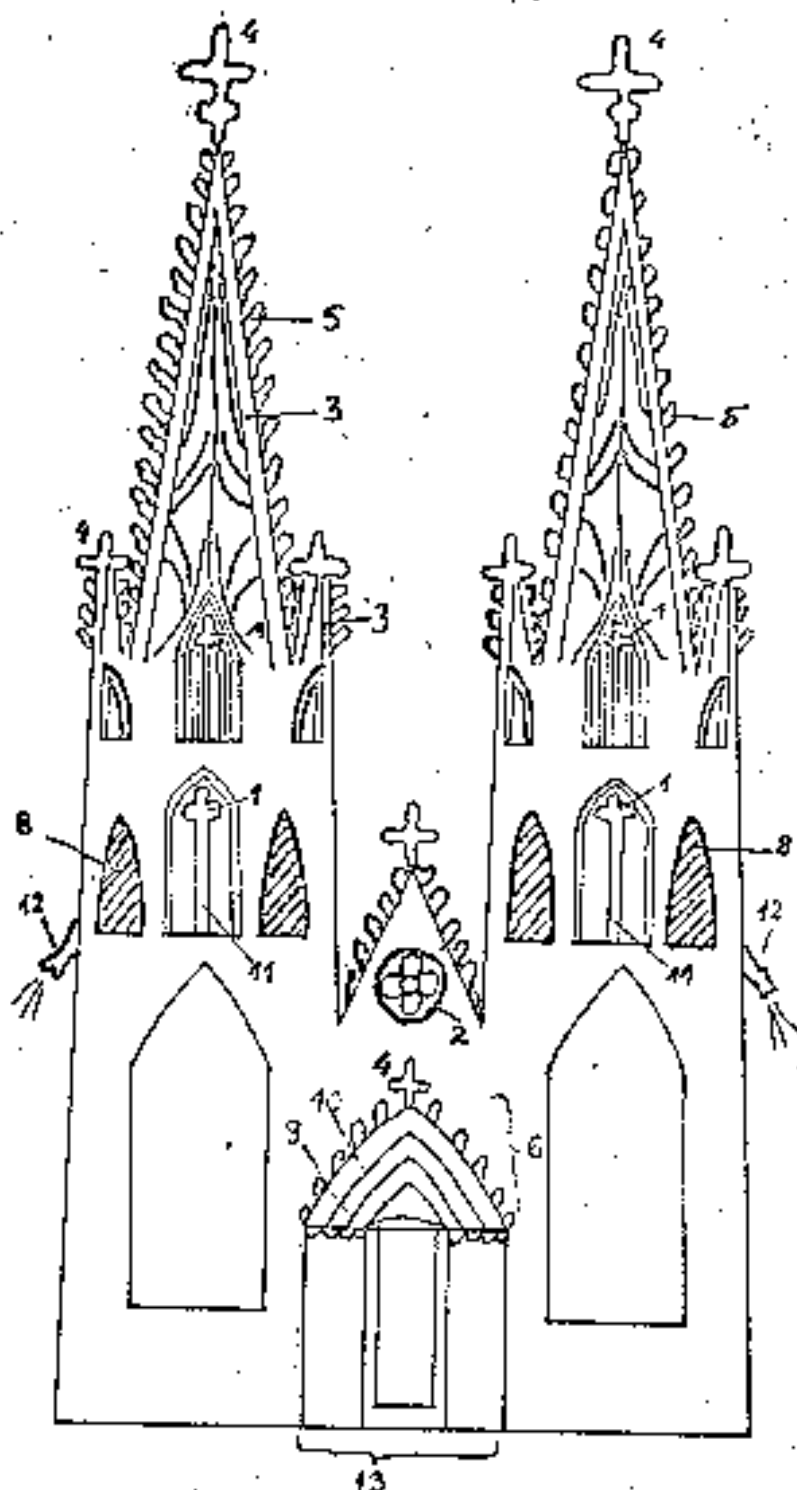
LASKOWANIE : gotycki detal architektoniczny w postaci smukłych, kamiennych prętów o rozmaitych kształtach i poprzecznym przekroju. W przypadku połączenia lasek u góry przybierało formę manderku.

RZYGACZE : dekoracyjne zakończenie rynny odprowadzające wodę / stosowane od gotyku / , często nadawano im kształt ludzki.

Fasada romańska

Fasada gotycka

- 1 - manszwerk
- 2 - rozeta
- 3 - sterczyna
- 4 - kwiaton
- 5 - oczęgówka
- 6 - wimparga
- 7 - przypory
- 8 - blendy

- 9 - archiwolta
- 10 - tympanon
- 11 - laskowania
- 12 - rzygacze
- 13 - portal

5. Sklepienie

KONCHOWE : sklepienie mające kształt pionowo odciętej połowy czaszy, zamykające absydę.

KOPUŁASTE : zamykające, mające kształt czaszy, budowane nad pomieszczeniem o planie kwadratowym lub okrągłym.

KOLEBKOWE : na formę półcyldryczną o przekroju w postaci łuku pełnego, odcinkowego lub ostrego.

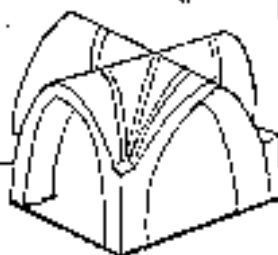
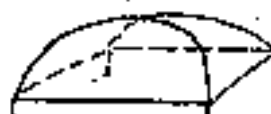
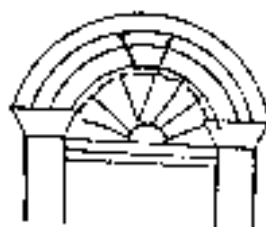
ŁAGIELKOWE : utworzone z hemisferycznej czaszy przez obcięcie jej płaszczyznami pionowymi.

KLASZTORNE : złożone z czterech głównych, równych wysinków / koleby / dwuprzecinających się sklepień kolebkowych o rzucie w postaci kwadratu.

KRYŻOWE : o kształcie powstającym z przedłożenia się pod kątem prostym dwóch sklepień kolebkowych.

ŁACZKOWE : profil przekroju podnosi się ku przodowi ; odmiana kolebkowego z podniesioną linią szczytową podniebienia. Tworzy wycinak łuku.

GWIAZDZISTE : odmiana krzyżowo-żebrowego lub żeglalistego o dekoracji rysunku w kształcie gwiazdy utworzonej z żebrow.

6. Ważniejsze pojęcia architektoniczne.

LASKOWANIE : gotycka dekoracja architektoniczna w postaci smukłych kolumniek, prętów / lasek / o rozmaitych kształtach ich poprzecznego przekroju. Stosowane je do rozczłonkowania elewacji na pola i do zdobienia otworów okiennych.

FRESK : technika malarstwa ściennego polegająca na malowaniu na mokrym tynku farbami odpornymi na alkaliczne działanie zawartego w zaprawie wapiennej / niemożliwe poprawki /.

SGRAFFITO : technika dekoracyjnego malarstwa polegająca na pokrywaniu muru kilkoma warstwami zrdznicowanego kolorystycznie tynku a następnie na fragmentarycznym zeszkrobывaniu wg określonego rysunku wilgotnych jeszcze warstw górnych tak aby w zeszkrobывanych partiach odsłoniła się barwa warstwy dolnej.

PUSTYKOWANIE : charakterystyczne dla renesansu i baroku dekoracyjne opracowanie faktury powierzchni muru kamiennego za pomocą obróbki kamieniarskiej lica poszczególnych ciosów lub płyt. Zwykle obrabiona masą gładką.

OCIEPLENIE : dekoracyjne wykończenie zewnętrznej powierzchni muru, polegające na ścięciu pod pewnym kątem lub wyprofilowaniu krawędzi poszczególnych liściących mur ciosów lub płyt kamiennych oraz na odpowiednim obrabianiu ich lica.

GLIFOWANIE : skośne, płaskie ścięcie ościeży okiennych lub drzwiowych umieszczonych w grubych murach, wykonane w celu zwiększenia dostępu światła przez otwór okienny lub w celu poszerzenia przejścia przez drzwi.

FLIZOWANIE : wykładanie płytami z kamienia, terakoty, szkła, itp. posadzek i ścian. Flizy były często zdobione dekoracją malowaną, odciskaną, tworząc w zespołach różnorodne kompozycje.

POLICHROMIA : wielobarwne malowidła zdobiące ściany budowli.

7. ELEMENTY ARCHITEKTONICZNE

MURDZICA : drewniany ganek w średnio-wieści w budownictwie obronnym zawieszony z zewnętrznej strony szczytu muru wzniesionego. Z tego ganka przez otwory w podłodze lano smokę i wciągano wodę.

WATEK GOSYCKI : wiązanie cegieł w murze, w każdej warstwie warstwa cegły ułożona na przemian z główką.

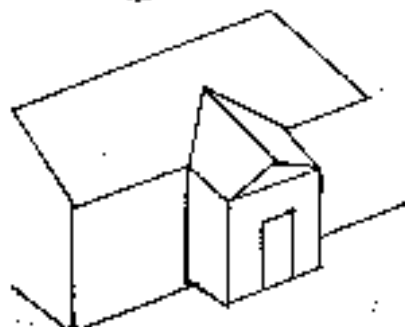
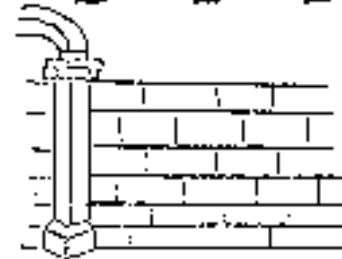
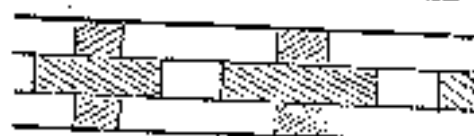
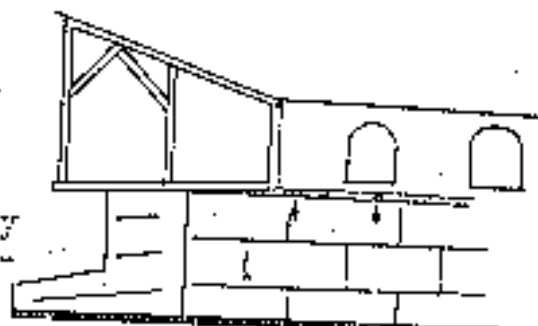
MASZYKULA : ganek wieńczący mury obronne, wysunięty na ceglanych wsklepieniach lub kamiennych wspornikach; przez otwory w podłodze wzniesiono pościaki i lano smokę.

LISENA : pionowy, płaski pas nieznacznie występujący z lica ściany, różniący się od pilastra brakiem bazy i głowicy.

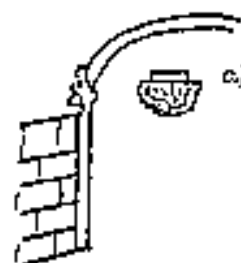
PILASTER : płaski filar przyścienny / funkcja podpora albo element dekoracyjny / podobny do części kolumny.

RYZALIT : fragment budynku wysunięty z lica elewacji do przodu, stanowi jego ograniczoną część.

BLENDA : ślepy otwór okienny.

SLIŹKA: pionowe cienkie elementy kamienne o przekroju kwadrat lub półokrągłe. Zespolona z filarem, rodzaj pilastra, będąca zakończeniem żebra może występować samodzielnie jako zakończenie żebra sklepienia/a/

8. Definicje pojęć

FACJADA: pomieszczenie mieszkalne w przestrzeni strychowej, wydzielone z niej ściankami, które przenikają przez połacie dachu i formują nadbudowę nad koronującą gzymsem; jest przykryta osobnym dachem.

FALLO: wewnątrz dziedzińca w pałacach, willach i domach w krajach kultury iberyjskiej. Zwykle wyłożony płytami kamiennymi oraz zdobiony fontanną lub basenem.

LOGGIA: 1. rodzaj krytego balkonu utworzonego przez cofnięcie ściany włąb.
2. samodzielna budowla lub jej część otwarta na zewnątrz z trzech lub czterech stron arkadami; zazwyczaj prześklepienie służące jako miejsce wypoczynku.

PORTAL: rzeźbiarskie obramowanie otworu drzwiowego, dekoracyjnie ukształtowane z zastosowaniem form danego stylu /romkański - łuk, gotycki - ostry łuk /.

MANSARDA: poddasze użytkowe znajdujące się w kondygnacji strychowej w obrębie dachu mansardowego o czyli łazanego.

WIRYDARZ: ogród usytuowany wewnątrz zabudowań klasztornych mający zazwyczaj kwadratowy lub prostokątny otoczony krągankiem. W środku znajdowała się studnia, fontanna lub ozdobne drzewo.

GANEK: przybudówka parterowa lub piętrowa przykryta dwuspadowym dachem na słupach połączonych u dołu balustradą. Zazwyczaj otwarta.

KARTUSZ: dekoracyjne tło i obramowanie tarczy herbowej, płaskorzeźby, itp.

ZASADION: wgłębienie w stropie drewnianym czworoboczne lub wieloboczne zacierające się między odcinkami krzyżujących się belek. Obramowanie i wnętrze bogato zdobione.

RELIEF: kompozycja rzeźbiarska do zdobienia budowli stworzona na płaszczyźnie płyty drewnianej, kamiennej lub metalowej z pozostawieniem w niej tła. Użytkuje się przez rzeźbienie, kłucie; przeznaczona do oglądania z przodu.

PLAFON: pole dekoracyjne o dużej powierzchni zajmujące główną część sufitu; podniebienia niektórych sklepień wykonanych najczęściej w formie malowidła freskowego na tynku lub olejnego na płótnie. Treść - ornamentalna albo figuralna.

SZTUKATERIA: gotowe gipsowe odlewy dekoracyjne elementów powierzchni tynkowej, np. gzymsy, opaski, rozety.

WYKUBZ: fragment budynku o rzucie poziomym w kształcie prostokąta, wieloboku występujący z lica ściany zewnętrznej, nadwieszony powyżej portalu na poziomie jednej lub kilku kondygnacji.

FRONTON: element w formie trójkątnego szczytu wieńczący fasadę budynku o dachu dwuspadowym i stosowany jako dekoracyjne zwieńczenie obramowań.

PORTYK: zewnętrzna jedno- lub dwuczłonowa wysunięta ku przodowi lub wgłębiona część budynku otwarta przynajmniej z jednej strony, mająca kolumnady lub szereg słupów, zwieńczona trójkątnym frontonem.